

یک نوع از مکان با پلان فیزیک عملکرد توده و فضای بنا به عنوان جسم و غیر جسم، با الگوی تلفیق نمونه موردی خانه قزوینی‌ها به عنوان یک نوع از مکان

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۲۸

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۲۴

بهرام احتشام کردکندی^۱

چکیده

شرح این‌گونه از جایگاه‌اند در معماری‌ها از گذشته تا هر سیکل متناوب دوره زمانی که باشند فضای فضا در مورد آن معماری تفکر و خواسته‌ای را از آن مورد معماری طلب نماید، با حرکات متعدد رفتاری فرد عجین شده است تا مطالعه گردد و رفع نیاز شود. حکم دایره‌ای قیود بنیادین^۲ مدلی ست ملی و نمادین و کارساز است و بشدت در پیدایش و ادامه این همانی‌های معماری تأثیرگذار بوده و خواهد بود. شعف مکان، مکانی ست معماری، مکان معماری، مکانی است، دارای ذهن و جسم و به طبع آن محرک و رویداد خاطره است که باز و بسته است که باز و بسته می‌شود، من در آنجا هستم در بالا یا پایین و یا در اینجا و خارج از آنجا هستم این تمایلات رفتاری دوسویه است فضا بین^۳ و فضاست باشند فضا و مکان فضاست که ارتباطات عاشقانه‌ای باهم خواهند داشت و نوعی دلدادگی ست، این‌گونه است که معماری پدید می‌آید. در این بین توده جسم و فضای غیرجسم که نوع مکان را شکل می‌دهند در سیکل دوره زمان‌ها بر حسب احتیاجات متعدد فرد به عنوان باشند فضای دارای توالت و تولیدیت است که در مفهوم بنای گذشته با مفهوم بنای امروزی ضرورت عرصه‌های اقامت و اشتغال بنا متغیر بوده و چیزهایی از آن تغییر کرده است و چیزهایی را نیز تغییر می‌دهند تمامی این کنکاش‌ها جهت سوق و ذوق معماری برای ارضاء و تمایلات و لذت‌های فرد بهره‌بردار و الزام دهنده ضوابط مهندسی و تجربی ست که در بناهایی با مدل بدوی و ریشه‌ای و بناهایی که از این قیود شرعاً، حکماً و عرفاً به صورت مدلی نوین و نئوها شکل گرفته‌اند، راه، چگونگی و قانونمند شرح می‌دهند تا کهن و پایا، نوسازی وحشی، هم این وهم آن تا اینکه قانونمند شرح می‌دهند.

واژگان کلیدی: برنامه دهی، تراکم و سطح اشغال، عرصه، سرانه (یک‌یک) و معماری.

۱، طرح مسئله

بنای معماری همچنان و همچون اثری است که چیزهایی آن را مطرح می‌کنند و سپس کشف کرده و محصولاتی را ارائه می‌دهد، لذا همچنان با چسبندگی‌ها و چرایی‌ها همراه خواهد بود. هدف پروژه بسط و قید خط فکری مهندس طراح معماری است که به نتیجه‌ای ختم می‌شود و آرزومند است که کارساز و سودمند واقع گردد. دلیل و چرایی‌ها و چگونه توده بنا و فضای منفی آن در بناهای گذشته در یک سلسله‌ی ترتیبی و انضباطوار، پاسخی یکپارچه به خواسته‌های باشنده‌ی فضا را در کمال نظم ایجاد کرده و منجر به دلخوشی بهره‌بردار از فضا می‌شود، چگونه و به چه میزان این نسبت‌ها توده‌ی بی و فضایی در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند و بنا را شکل داده‌اند و همچنان این پایداری جاویدان به وضوح مشاهده می‌شود و روح آرکیته‌چری در آن جریان دارد و با تغییراتی در این کالبد ساختاری رفتار بنا چگونه و چه تغییری خواهد کرد آیا رفتاری هم مشابه با یک بنای امروزی با آلترناتیوهای معمول و استفاده‌کننده‌انسان معمول خواهد داشت و به چه دلیل عرصه‌های ساختاری شکل دهنده بنا، توده‌ای و فضایی، سرانه و یک و یک آن تغییر کرده است. نگاهی به بنای دیروز و نیم نگاهی به بنای امروز دارد که اثر معماری ست.

۲، شیوه پژوهش و روش شناسی

انتخاب آگاهانه و البته متمرکز و توانسته است روند اصلی اهداف پروژه را تشخیص و مشخص نماید لذا در این رابطه تفکیک و سپس تطبیق مطرح است و واژه تطبیق نیازمند به ابزار خاص دارد تا اینکه وسیله‌ای عمل میکند، شرح ساختاری و روانی یک نوع از مکان با کاربری یک خانه اصیل معماری ایرانی و به طبع آن هویت اسلامی مد نظر است لذا در این بین با توجه به مدارک قابل استنادنوشتاری و ترسیم و موجه دستاوردهای اطلاعاتی، اطلاعاتی را کشف و گردآوری کرده و مورد ارزیابی قرار می‌گیرد با توجه به موضوع اصلی پروژه که تحلیل گونه و کواریانس است به ارائه دیاگرام‌های فضایی و ایدئودیاگرام‌های فضایی به تجزیه تحلیل و آنالیزوری موضوع طرح پرداخته و به نتیجه موضوع طرح پیوست خواهد شد.

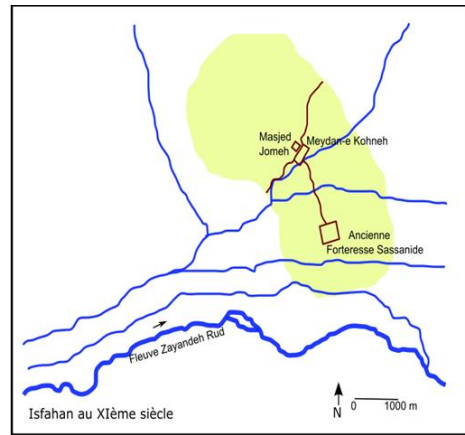
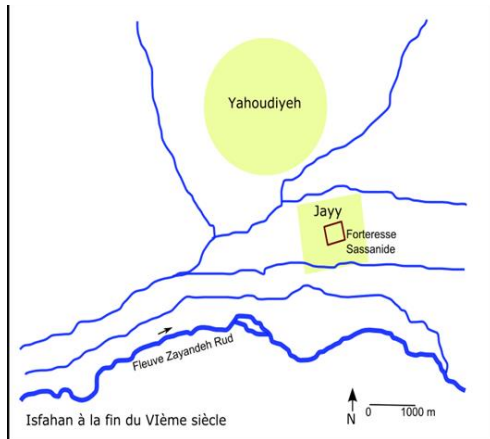
۳، مقدمه و ورود به تجزیه تحلیل داده‌ها و خواسته‌ها

با رشد و ورود تکنولوژی و حرفه‌ی شدن طراحی و ساخت در زمینه‌ها و کارکردهای گوناگون آن، تفکرات ناخودآگاه مبتنی برافزاینده‌ی آن، خودبه‌خود، جای خود را به تفکرات خودآگاه و تحلیلی شده خواهد داد. در بعضی مواقع با توجه به کارکردهای خواسته شده نیازها، آن قدر ورود تکنولوژی سریع و کارساز است که حتی فرهنگ یک تمدن از این مهم نمیتواند اجتناب کند (لاوسون، ۱۳۹۲: ۲۹ تا ۳۱)، لذا در عرصه ساخت مسکن در سیکل‌های زمانی با انبوهی از تکنیک‌ها و راهکارها روبه‌رو هستیم، در این بین تلفیق هویت ماندگار با تکنولوژی می‌تواند و توانسته است بسیاری از چالش‌ها و مسائل را به حدی مطلوب و جامع سوق دهد... با توجه به همساز بودن بنا با محیط پیرامونی خود و میزان سرانه استفاده‌کنندگان از آن و اصول انتخاب مناسب ساختمانی‌های ساخت و تکنیک‌های سازه و اندام ساختمان، سطوحی که مربوط به فیزیک توده کالبدی‌های بنا محسوب می‌شود نسبت به گذشته متغیر بوده و تا اندکی در کشورمان کاهش یافته است اما این روند کاهش در سایر کشورهای توسعه یافته به جد تغییر کرده است، نیازها تغییر کرده‌اند و یا کاملتر شده‌اند، پاسخ‌ها تغییر کرده‌اند و یا کاملتر شده‌اند، سرانه استفاده هر شخص از فضا و تعداد اشخاص در هر فضا تغییر کرده است، هم ذات‌پنداری و دلپذیری کاربر با محیط زندگی‌اش در درون و در برون غنای رنگ آن کاهش یافته لذا خانه به عنوان محیطی امن کمیت‌های بیشتری را طلب کرده است و نظام مند طراحی و ساخته میشوند (طراحی بر حسب علم)^۵. طبق مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی و تفکیک پهنه بندی‌های صورت گرفته در شهرها و شهرداری‌ها، اگر پهنه بندی با کاربری سکونت‌مدنظر قرار گیرد سکونت‌گاهها از عرصه‌هایی شکل می‌گیرند که این عرصه‌ها و سطح اشغال‌ها و تراکم ساخت با توجه به کد سکونت‌عام R1 و ویژه R2 می‌باشند (پورمختار، ۱۳۹۲: بخش ۱۱). (معاونت شهرسازی و معماری، ۱۳۹۳: ۱۰). همانطور که در این پژوهش مطرح است، بررسی مطالعاتی یک نوع از مکان با کاربری یک خانه اصیل معماری ایرانی اسلامی مدنظر قرار می‌گیرد و شرح ساختاری آن بیان خواهد شد لذا توضیح مختصری در مورد بستروموقعیت کلان و خرد بنا ارائه خواهد شد.

۴- گزیده معرفی شهر اصفهان

(بر اصفهان گذشتم من بود یک زمان در وی شد همان و برون آمدن همان) خاقانی.

اسپادانا، جی، یهودیه، گابیان، سپاهان، اینها در واقع نام‌هایی هستند که در دوران مختلف تاریخ به اصفهان امروزی ملقب بوده است. در دوران تاریخ حکومت مادها دلیل اینکه سپاه‌های جنگی منطقه‌ی جنوب و جنوب غربی ایران در اصفهان امروزی مقرحکومتی داشته بودند به اسپهان شهرت داشته است و با غارت و حمله اعراب به ایران به اصفهان تغییر نام داد که در حال حاضر نیز به این نام خوانده می‌شود. بطور کلی شهر اصفهان قدیم ازدوبخش کلی تقسیم می‌شود که این دو قلمرو تا قرن ۶ میلادی از کوست و تقسیمات جغرافیایی مجزا بوده است و تا قرن ۱۱ میلادی دو بخش جی (گی) و یهودیه به یکدیگر پیوند می‌خورند. (هنر فر، ۱۳۵۰: ۲ تا ۱۸) (روابط عمومی شهرداری اصفهان). (تصویر ۱، آیوازیان و دیبا، ۲۰۰۲).

تصویر ۱، اصفهان در تاریخ (ایوزیان و دیبا، ۲۰۰۲).

تصویر ۲، عکس میتل هولیستر، ۱۹۳۷

در راستای این مطالب و تعیین قیاس و تلفیق بنا به عنوان جسم و غیرجسم (موجود) به شناخت و تحلیل نمونه‌ی بی از یک خانه اصفهانی با کوپن اقلیمی گرم خشک و برنامه دهی ساختار بنا و خرد فضاهای آن با یک بنای امروزی و مطالب آن که دستخوش تغییرات فضایی با نگرش‌های فرهنگی بیگانه شده است، پرداخته می‌شود. شرح تحلیل و آنالیزی ساختارهای بنا، کالبدی مثبت و فضایی منفی در فضایی خانه قزوینی‌های واقع در اصفهان مشتمل بر بخش‌های زیر است.

۴-۱- موقعیت حوزه بلافصل و پیشینه تاریخی بنا

این بنا در خیابان ابن سینا، کوچه شهشهان و نزدیک مسجد جامع اصفهان واقع شده و بنای اصلی آن در اواسط دوره قاجار توسط حاج حسن غفوری، از تجار معتبر وقت ساخته شده است. این خانه تا سال ۱۳۵۰ مسکونی بود و به عنوان خانه قزوینی‌ها شهرت داشت و در سال ۱۳۵۳ خریداری و در اختیار وزارت فرهنگ و هنر وقت قرار گرفت. امروزه به همراه خانه تاریخی کهکشانی که در مجاورت آن واقع شده، به محل استقرار سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان تغییر کاربری داده است. خانه حاج حسن غفوری که با الهام از معماری دوره صفویه طراحی و ساخته شده است دارای دو بخش بیرونی و اندرونی به مساحت حدود ۲۳۸۷ متر مربع می‌باشد. ورودی اصلی این خانه در گوشه جنوب شرقی بنا واقع و از طریق دالانی به طول ۳۳ متر به یک هشتی و از آنجا از طریق دالان‌های دیگری به بخش‌های مختلف خانه دسترسی پیدا می‌کند. در دوره اخیر ورودی دیگری در ضلع شمالی خانه ایجاد شده که به دلیل پایین بودن سطح کوچه به زیرزمین بخش اندرونی راه می‌یابد. (روابط عمومی شهرداری اصفهان، اصفهان من). (تصاویر ۳ و ۴، حوزه بلافصل و موقعیت بنا را نشان می‌دهد)

همان‌طور که بیان گردید خانه قزوینی‌ها خانه‌ای تاریخی در اصفهان است که قدمت آن به دوران ناصری بازمی‌گردد. با وجود خانه‌های قدیمی بسیار در اصفهان، بازدید از شمار اندکی از آنها مانند خانه قزوینی‌ها برای توریست‌ها امکان‌پذیر است. این خانه دارای ساختمانی زیبا و نقشه‌ای استادانه است. این خانه شامل اندرونی و بیرونی و حیاط‌هایی است که گرداگرد آنها اتاق‌های بسیاری قرار دارد. ضلع شمالی هر حیاط بلندتر از دیگر ضلع‌های آن است و از اهمیت بیشتری نسبت به دیگر ضلع‌ها برخوردار است.

از دیدنی‌های بیرونی خانه می‌توان به شاه‌نشین با مقرنس‌های ظریف که آن را به زیبایی آراسته یاد کرد. همچنین درهای شاه‌نشین که شیشه بندی منقوش دارند، آن را به اتاق‌های مختلف پیوند می‌دهند. بخش بیرونی همچنین دارای یک تالار پذیرایی در سمت غربی است که با گچبری و آینه‌کاری تزئین شده و در سمت شرقی، یک تالار پذیرایی، تعدادی اتاق‌های کوچک تر و ایوان‌های سراسری و همچنین هشتی‌های سرپوشیده و بخش‌های خدماتی قرار دارند و همچنین بخش‌های اندرونی در شرق حیاط اصلی قرار دارند. تعدادی تالار و حجره در این بخش واقع است.

تصاویر ۳ و ۴، حوزه بلافاصل و موقعیت بنا (سازمان میراث فرهنگی اصفهان؛ maps.Google)

بخش جنوبی خانه ویژه سکونت خدمتکاران بوده و اصطبل‌ها نیز در این بخش قرار داشته‌اند. بخش اندرونی خانه به وسیله یک راهرو دسترس پذیر می‌باشد. بازدید کننده، در هنگام ورود به محوطه، مستقیم به بخش بیرونی آن وارد می‌شود، ولی برای رسیدن به بخش اندرونی باید از چند راهرو بگذرد. خانه قزوینی‌ها دارای یک ورودی اصلی است که در کوچه امام جمعه قرار دارد و دالانی طولی با فضاهای مختلف خانه ارتباط برقرار می‌شود. پس از عبور از این دالان طولی در سمت راست به حیاط خلوت می‌رسیم. این حیاط خلوت با راهروئی که دارای ۲ خم است، حیاط خلوت را به حیاط خانه مربوط می‌کند. در انتهای این راهرو هشتی بسیار زیبا و ساده ای خودنمایی می‌کند که از سمت راست به حیاط اندرونی مربوط می‌شود. قسمت اصلی این خانه اندرونی است که با حیاط بزرگ و ساختمان‌هایی که در چهار طرف آن قرار دارند بیشترین فضای این مجموعه را اشغال کرده اند و دارای آرایه های عجیبی که شگفتی می‌آفریند. تصاویر ۵ و ۶، به ترتیب از راست به چپ، جبهه جنوب و شمال حیاط اصلی را نشان می‌دهند.

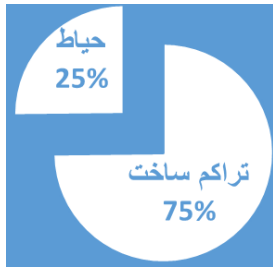

تصاویر ۵ و ۶- به ترتیب از راست به چپ، جبهه جنوب و شمال حیاط اصلی (سازمان میراث فرهنگی اصفهان).

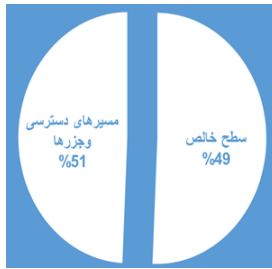
۲-۴- مساحی و مهندسی بنا

بنا دارای ۱ طبقه زیرزمین به عنوان سرداب و ۱ طبقه روی آن به عنوان طبقه اصلی می‌باشد، بنای مورد نظر در امتداد محور شمال و جنوب کشیده شده است و بیشترین سطح خرد فضاهای درون فضای بنا در جبهه جنوب و جنوب شرقی است. این جبهه، ناحیه تابستان نشین خانه است که پشت به آفتاب فعالیت‌هایی را پوشش می‌دهد و اینکه جبهه زمستانی روبه جنوب برای جذب انرژی خورشید و تابش تشعشعات دارای ارتفاع کوتاه ترو پست تر است. مساحت کل زمین بنا ۲۶۰۰ مترمربع است، نزدیک به ۷۵٪ تراکم ساختمانی داشته و دارای ۳ حیاط بیرونی، اندرونی و حیاط کوچک که به صورت حوض خانه است، در نزدیکی بدو ورود به خانه در در بند خانه قرار گرفته است، در نهایت ۲۵٪ از مساحت کل زمین مختص به حیاط‌ها می‌باشد. (تصویر ۷)

همانطور که گفته شد مساحت کل زمین بنا ۲۶۰۰ مترمربع است که ۷۵٪ آن سطح ناخالص بنا را اشغال کرده است لذا مساحت سطح زیربنا ۱۹۳۸ مترمربع خواهد بود که حدوداً ۵۰٪ این سطح، سطح خالص بنا است و ۵۰٪ دیگر مختص به فضاهایی همچون دالان‌ها، دهلیز و مسیرهای ورودی و ضخامت جرزهاست که محاسبه شد و توضیح داده خواهد شد. (طبقه روی زیرزمین به عنوان طبقه اصلی بنا است که برنامه طرح ۱ می‌باشد و مورد بررسی است). (تصویر ۸).

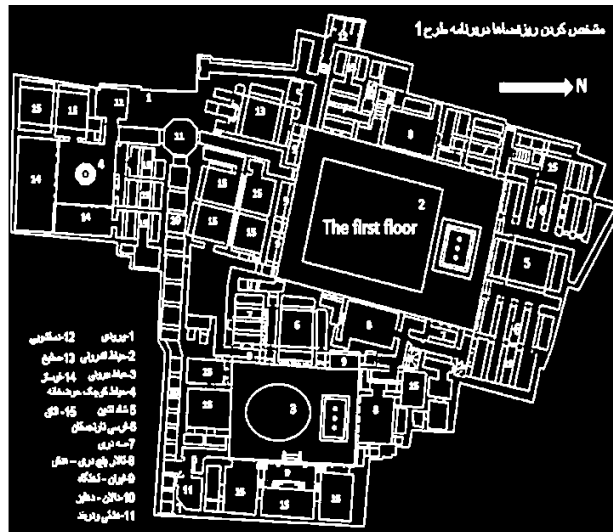
تصویر ۸- نمودار و تحلیل مولف

تصویر ۷- نمودار و تحلیل مولف

باتوجه به مطالب مطرح شده در ادامه برای رسیدن به اهداف پژوهش و طرح مسئله آن به برنامه دهی و شناخت ریزفضاهای عرصه اصلی (سکونت) و عرصه خدماتی (اشتغالی) موجود در پلان^۲ معماری، مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد که مشتمل است بر: ارائه برنامه طرح ۱ که طبقه اصلی بنای معماری است و ارائه برنامه طرح ۱- که طبقه زیرزمین بنای معماری است، که همچنان تابع و در قلمرو باشنده ی فضا و فضاهای معماری است.

۱-۲-۴- مشخص کردن و بررسی ریزفضاها و میزان سطح اشغال آن‌ها در برنامه طرح ۱ به عنوان طبقه اصلی بنا:

تصویر ۹- شکل و تحلیل مولف

۱- ورودی، ۲ حیاط اندرونی، ۳ حیاط بیرونی، ۴ حیاط کوچک حوضخانه، ۵ شاه نشین، ۶ ارسی نارنجستان، ۷ سه در، ۸ هشتاد (نشیمن)، ۹ ایوان تختگاه، ۱۰ دالان دهللیز، ۱۱ هشتی و در بند، ۱۲ دستشویی آبریزگاه و موال، ۱۳ مطبخ، ۱۴ انبارنوساز، ۱۵ اتاق استراحتگاه (پیرنیومعماریان، ۱۳۹۲: ب ۵).

تصویر ۱۰، شکل و تحلیل مولف

سراغه ی هریک از فضاهای تشکیل دهنده ی برنامه ی طرح طبقه ی روی زیرزمین

فضاهای تعیین کننده در سطح خالص بنا	فضاها و توده های تعیین کننده در سطح ناخالص بنا
شاه نشین و خواجه نشین 40	
اتاق ارسی نارنجستان 105 مترمربع تالار سه نری 93	دالان ها و دهلیز- مسیرهای دسترسی - دربند و هشتی ورودی 235 مترمربع .
تالاریچ دری - (نشین یا هشت) 100	
ایوان ها و تختگاه 60 مترمربع	ضخامت جزرها و دیوارها 753 مترمربع
موال و دستنویی 17	
مطبخ و سایر فضاهای مرتبط 65	مجموع 988 مترمربع
سایر اتاق ها و اتاق های مربوط به میزبانان 470 مترمربع	
مجموع 950 مترمربع	

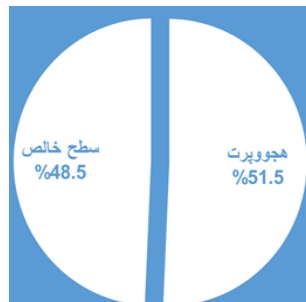
تصویر ۱۲- تحلیل وجدول مولف

فضای زندگی - اصلی	فضای خدمات رسائی
شاه نشین و خواجه نشین 40 متر	ایوان- طاق نما 60 مترمربع
اتاق ارسی 105 مترمربع	دالان - دهلیز 200 مترمربع
تالار سه نری 93 مترمربع	هشتی کریس - دربند 35 مترمربع
تالاریچ دری 100 مترمربع	نستویی - موال 17 مترمربع
مجموع اتاق 400 مترمربع	مطبخ و فضاهای مرتبط 65 مترمربع
فضاهای اقامتی نوساز 70 مترمربع	مجموع 377 مترمربع
مجموع 808 مترمربع	
735+377+808 = 1938	مساحت کل زیربنا که ناخالص گفته میشود فضای زندگی+ فضای خدماتی+ سطح اشغال زیرجرها

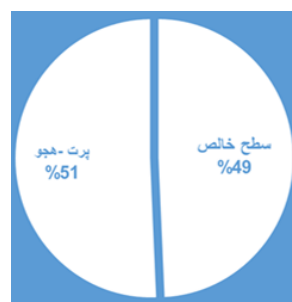
تصویر ۱۱- تحلیل وجدول مولف

سطح خالص بنا، سطحی است که در آن فضاها فعالیت های انسان صورت میگیرد سطحی که بتوان در آن حرکت کرد و زندگی کرد و همچنین در مدت زمانی بتوان به راحتی خواسته های فرد را برآورده نمود. (فضاهای کنترل شده) (وزارت راه شهرسازی: م ۴ و ۱۹: ص ۵۶ و ۶۰ ص ۱۰). از دیدگاه نیارش سازه یی به دلیل استفاده از ساختمانی ها یی که نیروهای ثقلی و فشاری را بایست تحمل کنند و دمپرینگ تحلیل نیروها بر اعضای سازه مستهلک شوند و همچنین سیستم سازه یی ماسونری، دیوارها و اسپرها، ستربرترند (مور، ۱۳۹۲: ص ۱۱ و ۱۲ و ۷۸ تا ۸۳) و همچنین در قسمت زیرسطح، لذا سطح بیشتری را به خود اختصاص داده اند (البته دوام و پایداری و عدم فرسودگی در برابر عوامل جوی و اقلیمی نیز تاثیرگذار خواهد بود). حتی طوری است که در طبقه اول سطح زیر دیوارها و جزوهای مرتبط بسیار قطور، به ۷۵۳ مترمربع میرسد که اگر با سایر فضاهایی که در سطح ناخالص بنا نقش دارند، جمع گردند عدد ۹۸۸ مترمربع خواهد بود. با این تفاسیر در طبقه اول بنا با در نظر داشتن ۱۹۳۸ مترمربع زیربنا ناخالص، حدوداً ۵۰٪ سطح اشغال خالص و ۵۰٪ ناخالص های پرت و هجو خواهد بود. (تصویر ۱۳).

۴-۲-۲- ارائه برنامه طرح ۱-، به عنوان زیرزمین بنا

تصویر ۱۵- نمودار و تحلیل مولف

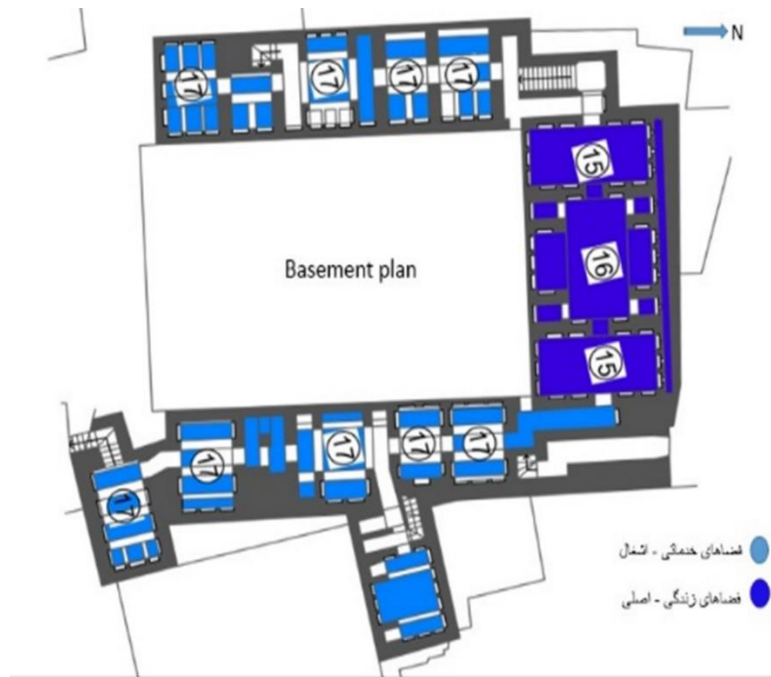

تصویر ۱۴- نمودار و تحلیل مولف

زیرزمین به عنوان سرداب در بناهای گذشته مخصوصاً خانه ها تاریخی ایران در شهرهای گرمسیری و خشک نقشی مهم داشته است. دمای رفاهی مناسبی ایجاد کرده است و همچنین دسترسی به آب قنات و کاریز نهر عبوری از یک آب انبار مطلوب واقع شده است. در این بنا نیز با توجه به شرایط اقلیمی موجود زیرزمین وجود دارد که مساحت کل آن به صورت ناخالص ۷۴۰ مترمربع می باشد.

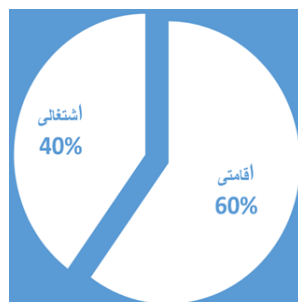
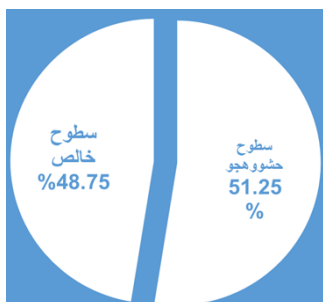
با توجه به در نظر داشتن فضاهای هجووپرت، سطح خالص زیرزمین ۳۵۶ مترمربع محاسبه شد؛ که به تحلیل آن می پردازیم. (تصویر ۱۴) نظر به مطالب فوق الذکر، به مشخص کردن و بررسی ریز فضاها و میزان سطح اشغال آنها در ارائه برنامه طرح ۱، به عنوان طبقه زیرزمین بنا، می پردازیم.

۴-۲-۳- مشخص کردن و بررسی ریزفضاها و میزان اشغال آنها در ارائه برنامه طرح ۱-، به عنوان طبقه زیرزمین بنا

۱۵- اتاق کرسی، ۱۶- شاه نشین چلیپایی، ۱۷- انبار انباری ها. (پیرنیا و معاریان، ۱۳۹۲: ب ۵).

تصویر ۱۵- شکل و تحلیل مولف

مجموع ریزفضاها در طبقه اصلی و زیرزمین بنا برای عرصه های اشتغالی خدماتی و سکونتی اقامتی بنا (تصویر ۱۶) مجموع سطوح خالص و سطوح هجو در طبقه اصلی و طبقه زیرزمین بنا (تصویر ۱۷)

تصویر ۱۷- نمودار و تحلیل مولف

تصویر ۱۶- نمودار و تحلیل مولف

سطح ناخالص طبقه ی 1- بنا ، اهم موارد شکل گیری این سطوح

سراغه ی هریک از فضاها ی تشکیل دهنده ی برنامه ی طرح طبقه ی 1-

فضاها و توده های تعیین کننده در سطح ناخالص بنا	فضاهای اشغال شده در سطح خالص
اتاق کرسی شاه نشین 70 مترمربع	اتاق کرسی شاه نشین 70 مترمربع
دالان - دهلیز - پله - غلام گردش ها 65 مترمربع	تالار چلیپا شاه نشین 60 مترمربع
جرزدیوار - پشت بندها 319 مترمربع	اتاق کرسی 26 مترمربع
مجموع 384 مترمربع	انباری و انبار غلات 200 مترمربع
	مجموع 356 مترمربع

تصویر ۱۹- تحلیل و جدول مولف

فضای اصلی زندگی - اقامتی	فضای خدمتی - سرویس دهی
اتاق کرسی شاه نشین 70 مترمربع	انباری - توشیجات - صیفی جات 200 مترمربع
تالار چلیپا 60 مترمربع	دالان دهلیز و مسیرهای ارتباطی پله 65 مترمربع
اتاق کرسی 26 مترمربع	مجموع 265 مترمربع
مجموع 156 مترمربع	
319+265+156 740	مساحت ناخالص زیرزمین = فضاها ی اصلی + خدماتی + صخلات جزرها و لنبورها

تصویر ۱۸- تحلیل و جدول مولف

شده است و تاکید بیشتری و تکنیکی تر به فازساخت نموده، از این رو برای خلق فضاها بصورت آزادانه تر با نسبت توده یی کمتر، جرم و وزن بنا کاهش می‌یابد.

همانطور که مطرح گردید در بناهای سنتی و بدوی که از مصالح بوم آورد و محلی استفاده بیشتری شده، به طبع سطحی بیشتر را به خود اختصاص داده علی‌رغم این موضوع دیگر در بناهای نوین خبری از این موارد نیست. (نزدیک به ۲۰٪ سطح ناخالص را کاهش داده است که در مقایسه با یک بنای امروزی مسکونی ست، و در مورد آن تحلیل و بررسی میشود). وسطوح خشو و هجوی به میزان کم‌تر است. در مورد تفکیک بخش بندی فضایی، پارامترها و سیاست‌های مهمی دخیل هستند، به جد نمیتوان مورد تاکید قرار بگیرد که در بناهای گذشته و بناهای معاصر امروزی کدام عرصه و بخش در برنامه ی اصلی معمار بیشتر مطرح بوده، چرا که مواردی همچون، وضعیت اشتغال مالک و فعالیت وی در صنف خاص و یا تعداد افراد مراجعه کننده برای ملاقات صاحب خانه - تعداد افراد استفاده کننده از فضاها و علاقه ی هریک از کاربران فضا از فضایی خاص و تحت توجه و همچنین چگونگی زندگی کردن اعضای خانه و افرای طلبی و یا تفریط را میتوان در نظر داشت. لیکن بطور اجمالی میتوان تصور نمود که، بدلیل توجه و احترام به ضیافت و کرامت و همچنین تاکید بر منیت و اعتقادات و تبار، مراجعه کنندگان و صله رحم بیشتر مطرح بوده است و هاله های فضایی (بیشتر با هم بودن در کنار خانواده و دوستان) دارای اولویت و مرکزیت است از اینرو عرصه هایی مرتبط در این سرویس دهی منجر به پیدایش فضاهایی شکیل تر و وسیعتر می‌شود. (هرآنچه که زیبا نیست بایست مخفی گردد و مطرح نگردد اما سودمند است).

دیدگاه روان شناختی و آناتومی آرگونومی انسان نیز در رابطه با میزان سرانه‌های خرد فضاها در نتیجه کلان فضاها نیز تاثیر چشم گیری دارند- حرکت یک انسان معلول با یک انسان معمول نحوه ی زندگی شان متفاوت است - یک خردسال با یک کهنسال و یک زن با یک مرد، تمامی اینها نقشی بسزا در این پروسه ی برنامه ی طرح ایفا میکنند. افسردگی های ایجاد شده و مشغله های فکری و مشکلات روح و روان میتواند توجه به تنهایی در هاله ی فضایی خصوصی و حتی شخصی را پررنگ تر بنماید و سایر فضاهای مرتبط و سرویس دهی به این بخش فضایی، با گذشت زمان و رویدادهای ایجاد شده شخص بعنوان فرد بیشتر به خود فکر میکند حال چنانچه به خانواده خود در حد نشیمن بپردازد، اما باز هم در بیشتر زمان نیاز به تفکر خود دارد و حجاب زندگی کوچکتر می‌شود.

باتوجه به بررسی های انجام شده همانطور که مطرح شد پارامترهای متفاوتی بر حسب نیاز برای ارزیابی خرد فضاهای بنای گذشته و معاصر وجود دارد - انسان بر حسب نیاز خود در میابد که در حال حاضر با توجه به تغییرات و رویدادها، نیاز به باز خورد تحولات دارد - لذا مداوم در حالت تغییر و دگرگونی هاست - بر حسب سنجش و معیار سنجی در هر مازلو این تغییرات برای بر آورده کردن نیازهای در حالت تکاپوست و انسان میکوشد و در تلاش است که برای رسیدن به تحقق خویش، متحول شده و زندگی خود را تغییر دهد این تغییرات در زندگی روزمره ی فرد مشاهده شده و سرپناه خود را بصورت متناسب و خود آگاهی تغییر خواهد داد. در واقعیت بنای امروزی خلاصه یی از بنای گذشته ی سنتی است که همین طور کوچک تر میشود، اما بطن وجودی خانه هنوز با برجاست، اما بطن وجودی بنا یکی است و بنا ساختار خود را اندکی کوچک تر و یا اندکی وسیعتر کرده است و درخور خود و مکان زندگی انسان و در زمان مورد نظر.

پی نوشت

- ۱- محدودیتی در اصول راهنمای طراحی ست که میتواند منبعی روشن و کار ساز باشد و در بطن و عمق اصلی وجودی و خاص به موضوع طراحی بپردازد، لیکن وجود اصلی طرح و موضوع آن، به وجود شیء، در کانون توجه هر طراح میتواند باشد که بیشتر از سایر قیودهای طراحی در جلد بیشتر معماران نفوذ میکند. اقتباس از (لاوسون، ۱۳۹۲: ۲۱۴ و ۲۱۵).
- ۲- روح مکان بسوی پدیدارشناسی معماری که فضایی را مکان منفی و تهی بودن (در صورتی که هیچ چیز قابل تشخیص نباشد)، مطرح مینماید. (شولتز، ۱۳۹۱، مکان). فضای مابین، فرم و صورت منفی ست که بستگی تام به عناصر محصور کننده اطراف خود را دارد (تناسب، اندازه، و فرم) که خود نیز مکان است که با توجه به روحیات و رفتارهای فرد درون فضا و آن، تهی (خلاء) و یا موجودیت دارد که هر دو درک میشوند. اقتباس از (گروت، ۱۳۹۰: ۲۳۶ و ۲۳۷).
- ۳- طراحی بومی و افزارمندان که مقوله طراحی و ساخت محصول بوجود آمده، پیوندی مستحکم دارند که به صورت خود آگاهی و ناخود آگاهی می‌تواند خلق شود، علی‌رغم این موضوع با حرفه یی شدن مراحل فرآیند طراحی و ساخت محصول، طراحی و ساخت و اجرای آن جدا پذیرند و خدمات جدایی را ارائه خواهند داد بطوری که در گارگاه طراحی محصول عمل ساخت صورت نمی‌گیرد لیکن در مورد ساخت تفکرو تصور خواهد شد. اقتباس از (لاوسون، ۱۳۹۲: ۲۱ تا ۳۱).
- ۴- روند فرآیند تولید محصول طراحی از راه ترسیم نقشه بر روی میز نقشه کشی است که مسئله طراحی بیشتر مربوط به رفتارهای روانشناسی، غالباً پژوهش تکنیک و ضوابط مهندسی ست که فرآیند طراحی از نقشه خصوصا در زمینه معماری، حل مسئله را با شکست روبه رو میکند که این ایده برخلاف طراحی افزاگر رایانه و بومی ست و جهت، سیری تکمیلی ایده حرفه یی شدن طراحی به صورت پیشرو توسط کریستوفر الکساندر پدید می‌آید. اقتباس از (لاوسون، ۱۳۹۲: ۳۴ و ۳۵).
- ۵- در کوپن های اقلیمی و جغرافیایی، تقسیم بندی انبیه های سنتی از منظر همسازی با محیط پیرامون و الهام یافته از طبیعت، در اقلیم های کویری گرم و خشک، بنا با محیط پیرامونش در ضد میباشد و به دویخش اصلی تابستانی در جهت شمال خانه که در قسمت جنوب و پشت به آفتاب است سلسله مراتبی از فضاها (تالارها، طنبی، تچر، تختگاه و...) قرار می‌گیرند و زمستانی در جهت جنوب رو به آفتاب و در قسمت شمال خانه سلسله مراتبی از فضاهای مورد نظر و همخوان با این فصول، (تهرانی، نارنجستان، شکم دریده‌ها و...) با یکدیگر مرتبط هستند. اقتباس از (قبادیان، ۱۳۹۳) (پیرنیا و معاریان، ۱۳۹۲: ۱۶۲ تا ۱۶۴، ۱۸۸ و ۱۸۹).

۶- تقسیم‌بندی پلان فضاهای مسکونی به دو بخش، سکونت (اصلی، اقامتی) و اشتغالی (خدماتی) میباشد. فضای سکونت: فضایی ست محصورشده با عناصر ساختمانی همچون دیوار، سقف و کف و دارای ورود نور و تهویه طبیعی است و در برابرعوامل طبیعی خارج از بنا محافظت می‌شود، این فضاها برای زندگی کردن و غذاخوردن و استراحت انسان سازماندهی میشوند. فضای اشتغال: فضایی ست محصور شده که توسط عناصر ساختمانی که میتواند قابلیت جابه جایی داشته باشد و برای انجام فعالیت ها و سرویس دهی به فضاهای اصلی مورد استفاده قرار می‌گیرد، از جهت اشتغال کارگاهی و هرگونه تصرف مورد نظر تعداد افراد استفاده کننده از این فضاها کمتر از ۲۰ نفر میباشد. اقتباس از (مبحث ۴ مقررات ملی ساختمان، ص ۸ و ۵۶ و ۶۰) (پورمختار، ۱۳۹۲: ب ۱۱).

منابع

- ۱- پورمختار، اکبر، (۱۳۹۲) قوانین ساخت ساز شهری، انتشارات، هنرمعماری قرن، تهران.
- ۲- پیرنیا، محمدکریم، معماریان، غلامحسین، (۱۳۹۲) آشنایی با معماری اسلامی ایران (ساختمان‌های در ون شهری و برون شهری)، انتشارات دانشگاه علم صنعت ایران.
- ۳- سعیدنیا، احمد (۱۳۸۳) نظام مراکز شهری / فضاهای مسکونی، انتشارات، سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، تهران.
- ۴- شولتز، کریستین نوربرگ (۱۳۹۱) روح مکان (سوی پدیدارشناسی معماری)، ت: محمد رضا شیرازی، انتشارات رخ دادنو. تهران.
- ۵- قبادیان، وحید، (۱۳۹۳) بررسی اقلیمی ابنیه سنتی ایران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۶- گروتو، یورگ کورت (۱۳۹۰) زیبایی شناسی در معماری، ت: جهانشاه پاکزاد، عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۷- لاوسون، برایان (۱۳۹۲) طراحان چگونه می اندیشند، ت: حمید ندیمی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۸- مور، فولر (۱۳۹۲) در ک رفتار سازه ها ت: محمود گلابچی، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- نویفرت، ارنست (۱۳۸۱) اطلاعات معماری ت: هدایت موتابی، انتشارات آزاده، تهران.
- ۱۰- هنرفر، لطف الله (۱۳۵۰)، گنجینه آثار تاریخی اصفهان، انتشارات چاپخانه زیبا، تهران.
- ۱۱- روابط عمومی شهرداری اصفهان، اصفهان من.
- ۱۲- ضوابط و مقررات شهرسازی و ساختمانی، معاونت شهرسازی و معماری شهرداری شیراز، ۱۳۹۳.
- ۱۳- مقررات ملی ساختمان مبحث ۴ و ۱۹، معاونت مسکن وزارت راه و شهرسازی.
- 14- List of world heritage sites in iran wiki pedia; 2018.
- 15- Data taken from simon ayvazian' darab diba' philippe revault Paris, 2002.